DOI No: <http://dx.doi.org/10.29228/Joh.52016>

Authenticity process is conducted by

Makale Türü: Araştırma makalesi
Geliş Tarihi: 06-07-2021
Kabul Tarihi: 22-08-2021
On-line Yayın: 31-08-2021

Article Type: Research article
Submitted: 06-07-2021
Accepted: 22-08-2021
Published Online: 31-08-2021

Atıf Bilgisi / Reference Information

Yirci, R. & Ozdemir, T.Y. (2021). Covid-19 Pandemisinin Sosyoekonomik ve Psikolojik Göstergeleri ile Türk Eğitim Sistemi Üzerindeki Etkileri. *Journal of History School*, 53, 2440-2466

**COVID-19 PANDEMİSİNİN SOSYOEKONOMİK VE PSİKOLOJİK
GÖSTERGELERİ İLE
TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ¹**

Ramazan YİRCİ² & Tuncay Yavuz ÖZDEMİR³

Öz

Yeni koronavirüs hastalığı (COVID-19) tüm dünyayı etkisi altına alarak insanların hayatında çok önemli değişikliklere sebep olmuştur. COVID-19 pandemisinin etkileri sadece insan sağlığıyla sınırlı kalmamış hayatın her alanında kendisini güçlü bir şekilde hissettirmiştir. COVID-19 pandemisini önlemeye yönelik alınan tedbirler nedeniyle insanların günlük rutinleri dahi değişmiş; maske, mesafe, temizlik gibi kavramlar dünya genelinde adından sıkça söz edilir hale gelmiştir. Diğer tüm sektörlerde olduğu gibi, eğitim sektörü de bu değişim ve dönüşümden derinden etkilenmiş, eğitim kurumlarının büyük çoğunluğu yüz yüze eğitime ara vererek zorunlu olarak çevrimiçi acil uzaktan öğretime (emergency remote teaching) geçmiştir. Bu zorlu süreçte, eğitim kurumlarının kapatılmasının ardından Türkiye’de de mümkün olan her kademedeki çevrimiçi (online) eğitime geçilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı, online eğitim faaliyetlerini Eğitim Bilişim Ağı ve TRT işbirliği ile yürütürken, üniversiteler uzaktan eğitim birimleri ve çeşitli yazılımlar aracılığıyla bu süreci yönetmeye çalışmıştır. Bu çalışmada, ulusal ve uluslararası literatür bağlamında, COVID-19 pandemisi sürecinde ortaya çıkan yeni

¹ Makale yazımı yazar etki oranı: 1.yazar: %50, 2. yazar: %50

² Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçüimam Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı, yirci@ksu.edu.tr, Orcid: 0000-0003-4696-7420

³ Doç. Dr., Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı, tyozdemir@firat.edu.tr, Orcid: 0000-0002-5361-7261

durumun (yeni normal) Türkiye özelinde analiz edilmesi ve COVID-19 pandemisinin sosyokültürel ve ekonomik etkileri eğitim perspektifinden tartışılması amaçlanmaktadır. Çalışma betimsel tarama modelinde tasarlanmış ve literatür taraması yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. İncelenen literatür kapsamında, COVID-19 pandemisinin neden olduğu küresel eğitim krizine bir yanıt olarak, mevcut krizin Türk Milli Eğitim sistemi üzerindeki olumsuz etkilerinin minimize edilmesi amacıyla bazı proaktif çözümler ve öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, Pandemi, Eğitim, Online Eğitim, Uzaktan Eğitim, Acil Uzaktan Öğretim.

Socioeconomic and Psychological Indicators of the Covid-19 Pandemic and Its Effects on Turkish Education System

Abstract

The novel coronavirus disease (COVID-19) has affected the entire world and has caused very important changes in people's lives. The effects of the COVID-19 pandemic were not only limited to human health, but strongly felt in every aspect of life. Even the daily routines of people have changed because of the measures taken to prevent the COVID-19 pandemic; concepts such as mask, distance, cleaning have become frequently mentioned around the world. As in all other sectors, the education sector has also been deeply affected by this change and transformation, and most educational institutions have taken a break from face-to-face education and switched to emergency remote teaching. In this arduous process, after the closure of educational institutions, online education has been started at every level in Turkey. While the Ministry of National Education carried out its online education activities in cooperation with the Education Information Network and TRT, universities tried to manage this process through distance education units and various software tools. In this study, in the context of national and international literature, it is aimed to analyze the new situation (new normal) that emerged during the COVID-19 pandemic process in Turkey and to discuss the sociocultural and economic effects of the COVID-19 pandemic from the perspective of education. The study was designed in the descriptive survey model and was carried out with the literature review method. Within the scope of the reviewed literature, some proactive solutions and suggestions were presented in order to minimize the negative effects of the current crisis on the Turkish National Education system as a response to the global education crisis caused by the COVID-19 pandemic.

Keywords: COVID-19, Pandemic, Education, Online Education, Distance Learning, Emergency Remote Teaching.

GİRİŞ

Tüm insanlık tarihi boyunca insan hayatını kitlesel olarak etkileyen, toplumsal yaşamda derin izler bırakan çeşitli olaylar meydana gelmiştir. Savaşlar, kuraklık, kıtlık, deprem, sel, salgın hastalıklar gibi olaylar insanoğlunun hayatını olumsuz etkilemiş, hatta ölümlere, göçlere veya diğer insani krizlere sebep olmuştur. Ancak tarih boyunca yaşanan farklı boyutlardaki olayların hiç birisi, ilk kez Çin’de ortaya çıkan ve kısa sürede tüm dünya milletlerini etkileyen ve ölümcül bir salgına dönüşen yeni tip Koronavirüs hastalığı (COVID-19) kadar dünya çapında geniş kapsamlı bir etki oluşturmamıştır. Bu açıdan bakıldığında, 2021 yılı Mayıs ayı itibariyle COVID-19 virüsünden etkilenmeyen dünya genelinde hiçbir ülke kalmamıştır. COVID-19 salgını, sadece hastalığı geçirenler üzerinde olumsuz etkiler oluşturmakla kalmamış, hastalığın yayılmasını engellemek amacıyla getirilen yasaklarla birlikte dünya genelindeki tüm insanlar üzerinde derin etkiler oluşturmıştır. Aynı şekilde, COVID-19 salgının ekonomik, siyasi, kültürel etkilerinin yanında bireylerin psikolojik sağlıkları üzerine de yansımaları şiddetli ve acımasızca olmuştur (Karaköse ve diğ., 2021; Karaköse, 2021a). COVID-19 salgını etki alanı, şiddeti ve getirdiği sonuçlar itibariyle bir kriz olarak tanımlanmaktadır. Sarı ve Sarı (2020) tarafından yapılan değerlendirmede, COVID-19 salgınının kriz özellikleri taşıdığı, bu krizi sürecinde Türkiye’de eğitim alanında yapılan planlamaların ve uygulamaların kriz yönetimi özelliği gösterdiği vurgulanmıştır.

COVID-19, SARS-CoV-2’nin neden olduğu akut bir solunum yolu enfeksiyonu olarak tanımlanmaktadır. Küresel sağlık açısından ciddi bir tehdit oluşturan bu hastalık başta Çin olmak üzere Avrupa ve Amerika kıtasındaki ülkelerde derinden hissedilmiştir (Şanlı, 2020; Tung et al., 2021). 2019 yılının sonlarında ortaya çıkan COVID-19 salgını, ilk olarak Çin’in Wuhan şehrinde tespit edildikten sonra küresel düzeyde hızlı bir şekilde yayılarak ciddi bir sağlık tehdidi haline gelmiştir (Baloch et al., 2020; Dünder, 2020). 11 Mart 2020 tarihinde, Dünya Sağlık Örgütü virüsün yayılma hızı, şiddeti, etkilenen ülke sayısı ve giderek artan vaka sayılarını dikkate alarak COVID-19’u küresel bir salgın olarak ilan etmiştir (Can, 2020; Karaköse & Demirkol, 2021; Tengilimlioglu et al, 2021). Türkiye’deki ilk COVID-19 vakası, 11 Mart 2020 tarihinde rapor edilmiş (T.C Sağlık Bakanlığı, 2020), hastalığa bağlı ilk ölüm ise 17 Mart 2020 tarihinde bildirilmiştir (Alp & Ünal, 2020). İlk vakanın duyurulmasının ardından, 14 Mart 2020 tarihinde üniversiteler dahil olmak üzere tüm eğitim kurumlarında yüz yüze eğitime ara verilmesi kararı alınmış ve bu karar ivedilikle uygulamaya konulmuştur. Her kademededen öğrencinin eğitim öğretim faaliyetlerine sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi için, birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de acil durum uzaktan öğretime [emergency remote

teaching] geçilmiştir (Eti & Karaduman; 2020; Balaman & Hanbay Tiryaki, 2021).

COVID-19, virüse enfekte olan kişilerle yakın temas durumunda solunum yoluyla bulaşan bir hastalıktır (Leung, 2021). COVID-19 virüsünün klinik analizleri sonucunda kişiden kişiye çok çabuk bulaştığı tespit edilmiştir (Budak & Korkmaz, 2020; Paules, Marston, & Fauci, 2020). COVID-19 virüsünün yayılmasını engellemek ve kamu sağlığını bu ölümcül tehditte korumak amacıyla dünya genelindeki pek çok ülkede bazı radikal tedbirlere başvurulmuştur. Pandemiyle mücadelede devlet otoriteleri klasik koruyucu-kısıtlayıcı güvenlik anlayışı çerçevesinde önlemler getirmişlerdir (Üste & Odabaş, 2021). Bireylerin evde kalmaya zorlanması, seyahat yasakları, karantina ve diğer kısıtlamalar insanların günlük rutinlerinde ani değişikliklere sebep olmuştur. Sosyal mesafe, maske ve hijyen konusundaki uygulamalar pek çok hükümet tarafından zorunlu hale getirilmiştir (Güngörer, 2020; Tee et al, 2020; Unal & Irez, 2021). Koronavirüsün yayılmasını engelleme çabası olarak alınan; yüz maskelerinin takılması ve sosyal temasların azaltılması, zorunlu karantina, okulların kapatılması ve seyahat kısıtlamaları gibi önlemler (Balci, 2020; Elemo, Ahmed, Kara & Zerkeshi, 2021) daha önce eşine rastlanılmamış uygulamalar olarak karşımıza çıkmaktadır (Anderson, et al., 2020).

COVID-19 salgının etkileri toplumsal hayatın her alanında derinden hissedilmiştir. Getirilen kısıtlamalar ve karantina politikasının bir sonucu olarak nüfus hareketliliği keskin bir şekilde düşmüştür. Bu durum çalışanların harcama gücünün zayıflamasına ve buna bağlı olarak da dünya ekonomilerinde durgunlaşmaya ve daralmaya sebep olmuştur (Cinel, 2020; Dündar, 2020; Shen et al, 2020). Pandemi aynı zamanda sosyo-ekonomik alanda ne zaman biteceği belli olmayan bir belirsizlik durumu da oluşturmuştur. Pandeminin en önemli kalıcı etkisinin hayatın akışında meydana getirdiği bu büyük belirsizlik olduğu belirtilmektedir. Çünkü hiç kimse virüsün etkisinin ne kadar süreceğini, bir sonraki aşamadaki etkilerini veya sonuçlarının ne kadar derin olacağını bilememektedir. İnsanlar son derece bulaşıcı olan virüsün neye yol açacağını bilmeden yaşamak zorunda kalmışlardır. Küresel düzeyde pandemi öncesinde de var olan karmaşık sosyoekonomik, politik, teknik, çevresel ve sağlık alanındaki sorunlar göz önüne alındığında, COVID-19 pandemisi döneminde derinleşen bu belirsizlik gittikçe yoğunlaşan bir biçimde tüm sektörlerde kendisini hissettirmiştir (Kim, 2021; Öztürk ve diğ. 2020).

YÖNTEM

Global eğitim sektörü COVID-19 kaynaklı belirsizliğin en çok hissedildiği alanlardan birisi olmuştur. İşte bu çalışmasının amacı, ulusal ve uluslararası literatür bağlamında COVID-19 sürecinde ortaya çıkan yeni durumu Türkiye özelinde analiz etmek ve COVID-19 pandemisinin sosyoekonomik ve diğer etkilerini eğitim perspektifinden incelemektir. Literatür taraması yöntemiyle hazırlanan bu çalışma betimsel tarama modelinde tasarlanmıştır. COVID-19 konusunda özellikle 2019 yılının son aylarından itibaren çok sayıda bilimsel çalışma yapılmış olup bu çalışmaların sayısı hızla artmaya devam etmektedir. Bu kadar fazla çalışmanın üretildiği bu konuda, araştırmanın temel amacı çerçevesinde Türkiye bağlamında öne çıkan araştırmalar arasından seçim yapılmıştır. İncelemeye alınan çalışmaların TR Dizin (ULAKBİM), ISI (Web of Science) veya ERIC veritabanlarında taranan dergilerde yer almasına özen gösterilmiş ve son iki yıl içinde yayınlanmış olması temel ölçüt olarak belirlenmiştir. Araştırmada yer alan sayısal veriler Dünya Sağlık Örgütü, T.C Milli Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretim Kurumu ve Ticaret Bakanlığı'na ait resmi web sitelerinden derlenmiştir. Ayrıca çalışma kapsamında Milli Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulu tarafından yapılan düzenlemeler ayrı başlıkta incelenmiştir. Araştırmanın genel amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

- COVID-19'un sosyoekonomik ve psikolojik etkileri nelerdir?
- COVID 19'un Türkiye'de eğitime yansımaları neler olmuştur?

Araştırma bir derleme çalışması olarak tasarlanmış, bu kapsamda alanyazın detaylı bir şekilde taranmıştır. İncelenen çalışmalardan yola çıkılarak yorum ve analizler yapılmıştır. Araştırmanın yukarıda bahsedilen temel amacı çerçevesinde salgının Türk Milli Eğitim sistemi üzerindeki etkilerinin azaltılması için öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

ALANYAZIN İNCELEMESİ

COVID-19 Pandemisinin Sosyoekonomik Etkileri

İnsanlık tarihi incelendiğinde dünya üzerinde farklı zamanlarda pek çok salgın hastalığın ortaya çıktığı görülmektedir. Alınan her türlü önleme rağmen, toplumların gelişmişlik düzeyi de salgınların yaşanmasına engel olamamıştır (Ahmedi, Şirin ve Ergüder, 2020). Dünya bugüne kadar İspanyol Gribi, Asya Gribi, Hong Kong Gribi, HIV / AIDS, SARS, Ebola ve Domuz Gribi gibi farklı salgın hastalıklar ile karşılaşmıştır. Bahsedilen salgınların toplumsal yaşam ve

bireysel faaliyetler üzerinde büyük etkileri olmuştur. Bu etkiler ekonomi, çevre, ticaret, turizm, eğitim, sağlık, tarım, hayvancılık, balıkçılık, endüstri, madencilik, ulaştırma gibi pek çok sektörde çok derinden hissedilmiştir. Bu dönemde insanlık COVID-19 olarak bilinen koronavirüs enfeksiyonu ile karşı karşıya kalmıştır (Joffe, 2021; Özkoçak ve diğ., 2020; Siche, 2020).

COVID-19 salgının etkisinin artırmasıyla birlikte kurumların işleyişinde bazı değişiklikler meydana gelmiştir. İnsanların zorunlu bir şekilde evde karantinada olmaları aile kurumunu; yüz yüze eğitime ara verilmesi eğitim kurumunu; cami, kilise vb. yerlerin toplu ibadete kapatılması ise din kurumunu etkileyen gelişmeler olmuştur. İş yerlerinin kapanması, günlük işlerde çalışan bireylerin iş bulamaması nedeniyle ekonomi ve çalışma hayatı olumsuz yönde etkilenmiştir. Salgınla mücadelede alınacak önlemleri belirleyip hayata geçirmekle sorumlu olan siyaset kurumu daha aktif bir koordinasyon görevi üstlenmiştir. Salgınla mücadelede en önde yer alan sağlık çalışanlarının da çalışma koşulları bu olağanüstü dönemde değişmiştir. Kurumların işleyişindeki bu değişimlerin yanı sıra, insanların günlük faaliyet alanları, aile ve iş yaşamına yönelik algılarında ve bakış açılarında da bazı önemli değişiklikler meydana gelmiştir (Güngörer, 2020).

COVID-19 pandemisinin aile ve iş yaşamında radikal değişimlere yol açmasının en önemli sebeplerinden birisi koronavirüs hastalığının çok hızlı yayılmasıdır. Çin’de ortaya çıkmasının ardından çok hızlı bir şekilde etki alanını genişleten bu salgına yönelik tedavi edici bir ilaç ve aşılar geliştirilmeye hala devam edilmektedir. Tablo 1’de, 28 Haziran 2021 tarihi itibarıyla dünya genelindeki COVID-19 salgının seyrine ilişkin istatistiksel bilgiler sunulmuştur.

Tablo 1
Salgının Seyrine İlişkin DSO Verileri

Bölge	Toplam Vaka Sayısı	Son 24 Saatte Bildirilen Vaka Sayısı	Toplam Ölüm Sayısı	Son 24 Saatte Bildirilen Ölüm Sayısı
Amerika	71.957.777	145.100	1.891.278	3.526
Avrupa	55.712.821	55.001	1.181.058	816
Güneydoğu Asya	34.606.211	84.983	484.397	1.908
Doğu Akdeniz	10.887.414	27.602	215.325	458
Afrika	3.968.421	30.339	94.323	416
Batı Pasifik	3.521.244	17.643	54.069	243
Diğer	764	0	13	0
Toplam	180.654.652	360.668	3.920.463	7.367

Kaynak: DSO (2021) <https://covid19.who.int/table>

Tablo 1 incelendiğinde, salgından en çok etkilenen kıtanın Amerika kıtası olduğu görülmektedir. Yine en fazla can kaybının Amerika kıtasında gerçekleştiği, bunu ikinci sırada Avrupa kıtasında yaşanan ölüm sayısının takip ettiği anlaşılmaktadır. COVID-19 sebebiyle dünya genelinde hayatını kaybeden toplam insan sayısı 3.920.463 olmuştur (DSO, 2021). 28 Haziran 2021 tarihi itibarıyla, COVID-19 virüsüne enfekte olan insan sayısının toplamda 180 milyonu aşmış olması, “salgının sosyo-ekonomik etkileri, tüm dünyada neden bu kadar derinden hissedildi?” sorusunun anlamlı bir cevabı olarak düşünülebilir.

Hem COVID-19 virüsünün ortaya çıkardığı acil durum hem de onu kontrol altına almak için alınan tedbirler, pek çok ülkede insanların alışageldikleri rutinlerini tamamen değiştirdi. Dünya genelindeki milyarlarca insan, COVID-19 ile birlikte sosyal hayatta ve iş hayatında çeşitli sorunlar yaşadı (Güney & Sangün, 2021; Talidong & Toquero, 2020). Örneğin, karantina uygulamasının başlamasıyla birlikte insanlar evlerinden çıkamamışlardır. Bunun sonucu olarak internet, telefon, bilgisayar, tablet kullanımı doğal olarak artmıştır. Teknolojinin daha yoğun kullanımıyla birlikte sosyal medyada geçirilen süre de artmıştır (Gorgulu-Arı & Hayır-Kanat, 2020). Bununla birlikte, sokağa çıkma yasakları tüketici davranışlarını önemli ölçüde değiştirerek tüm sektörlerin yeniden şekillenmesine yol açmıştır. Mağazalardan yüz yüze alışveriş yapamayan insanların e-ticaret sitelerine yöneldikleri görülmektedir (Güven, 2020). Bu durum T.C Ticaret Bakanlığı’nın yayınladığı e-ticaret verilerine de yansımıştır. Şekil 1’de, COVID-19’un e-ticaret verilerine etkisi açıkça görülmektedir.

Şekil 1. COVID-19 pandemisinin e-ticaret üzerine etkisi

<https://www.eticaret.gov.tr/istatistikler>

Şekil 1’de görüldüğü üzere konaklama, seyahat ve havayolu sektörlerindeki alışveriş hacminin düştüğü anlaşılmakta; bu durumun seyahat ve

sokağa çıkma yasaklarının doğal bir sonucu olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte, diğer sektörlerdeki harcamaların önemli bir artış gösterdiği, en fazla artış gösteren sektörün %420'lik artışla gıda ve süpermarket sektörü olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, insanların fiziki temastan kaçınarak virüsten korunma amaçlı olarak e-ticarete yöneldikleri anlaşılmaktadır.

Türkiye’de COVID-19 pandemisinin getirdiği olumsuz sosyo-ekonomik etkilerin azaltılması için hükümet tarafından bazı ekonomik tedbirler açıklanmıştır. Bu tedbirler arasında; vergi mükelleflerinin ödemelerinin ertelenmesi, işten çıkarmaları engellemek için kısa çalışma ödeneğinin devreye alınması, ihtiyaç sahibi 2 milyondan fazla aileye nakdi desteklerin sağlanması, 32 bin yeni sağlık personeli istihdamı yapılması, mümkün olan iş kollarında uzaktan çalışma modeline geçilmesi yer almaktadır. Ancak alınan tedbirlerin mali büyüklük açısından ABD, İtalya, Fransa, İspanya, Almanya gibi pek çok ülkenin gerisinde kaldığı söylenebilir. Türkiye’nin destekler konusunda ayrıştığı bir başka konu da “Biz Bize Yeteriz Türkiyem” kampanyası kapsamında; vatandaşların, kamu ve özel sektördeki şirketlerin gönüllü bağışlarıyla ülke genelinde yapılan bağış kampanyasıyla toplanan 41.155.031.395 TL miktar ihtiyaç sahibi vatandaşlara dağıtılmıştır (Eroğlu, 2020).

COVID-19 Pandemisinin Psikolojik Etkileri

Alanyazın incelendiğinde, COVID-19 ile ilgili ilk akademik çalışmaların hastalığın tanısına yönelik araştırma bulgularını sunan klinik araştırmalara dayandığı görülmektedir. COVID-19 pandemisinin tıbbi yönünün anlaşılmasına ve hastalığın tedavisine yönelik ortaya konan çabalar, bu alandaki bilimsel yayınların sayısını her geçen gün daha da artırmıştır. Bununla birlikte, COVID-19 pandemisinin insanlar üzerindeki psikolojik etkilerine ilişkin araştırmalar ise sonradan hız kazanmıştır.

Salgın hastalıklar, tıbbi etkilerinin yanında bireysel ve toplumsal düzeyde geniş ölçekli etkileri olan ve hayatın olağan akışında bozulmalara neden olan sosyal bir olgudur. Çünkü bulaşıcı hastalığın oluşturduğu tehdit algısı yükseldikçe insanların paniklediği ve strese girdikleri görülmektedir. Bu nedenle normal koşullarda sergilenmeyecek bazı davranışlar bu panik ve stres durumunun getirdiği psikolojik durum altında sergilenabilmektedir. Salgın hastalık gibi etkileri tahmin edilemeyen bir durumla karşılaşıldığında insanların korku ve panik duygusuyla korunma ve kaçınma gibi davranışlar sergilemesi doğal kabul edilmektedir (Karataş, 2020).

Dünya genelinde salgının durdurulmasında yaşanan çaresizlik, beraberinde korku, belirsizlik ve endişe duyguları da uyandırmıştır. Bu aşamadan sonra insanlar kendi sağlıkları, başkalarının ve sevdiklerinin sağlıkları, işleri ve kariyerleriyle ilgili endişe duymaya başlamışlardır. COVID-19 salgının, dinamik olaylar zinciri halinde tehlikeli ve nispeten kontrolsüz bir şekilde yayılması, salgının olası sonuçlarının ne olacağını kısa vadede oldukça tahmin edilemez duruma getirmiştir (Çetin & Anuk, 2020; Talidong & Toquero, 2020). Bu haliyle salgın derin psikolojik etkiler bırakan, sanatı, edebiyatı etkileyen, hakkında filmler çekilip kitaplar yazılan, insanlığı kökünden sarsan, unutmaya çalışacağımız bir kavram olarak karşımızda durmaktadır (Buhusal, 2020).

COVID-19 pandemisiyle birlikte, yüzlerce yıllık bir birikimle şekillenen insan davranışlarının ve alışkanlıklarının kısa bir süre içinde çok köklü değişikliklere uğradığı görülmüştür. Fiziksel hareketin kısıtlanması başka insanlarla fiziki ve sosyal temasın sınırlandırılması insanlarda can sıkıntısı, hayal kırıklığı, öfke, stres gibi olumsuz duyguların görülmesine sebep olmuştur (Pündük, 2020). Salgının getirdiği değişimler nedeniyle artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı ifade edilmektedir (Birinci & Bulut, 2020; Karakaş, 2020). Köklü değişiklikler sonucu ortaya çıkan bu dramatik durum “yeni normal” olarak ifade edilmeye başlanmıştır. İnsanlığın yakın tarihte yaşadığı en büyük felaketlerden biri olan COVID-19 salgının etkileri, öncelikle insan sağlığı bağlamında incelenmiş ancak sonrasında yapılan araştırmalarla bu salgının birçok sosyokültürel, ekonomik ve psikolojik etkilerinin olduğu anlaşılmıştır (Cahapay, 2020; Güney & Sangun, 2021).

Yapılan birçok araştırmanın bulguları, COVID-19 salgının ihmal edilemeyecek kadar önemli psikolojik boyutunun olduğunu göstermiştir. Yaşam doyumunun azalması, sinirlilik, hayal kırıklığı, duygusal rahatsızlık, üzüntü, suçluluk, bitkinlik, can sıkıntısı, uykusuzluk, konsantrasyon eksikliği ve kararsızlık, başkalarından kopma, iş performansının düşmesi, yeme alışkanlıklarında değişim COVID-19 pandemisi kaynaklı en yaygın psikolojik ve davranışsal tepkiler olarak belirtilmektedir (Karakose & Malkoc, 2021a; Karakose & Malkoc, 2021b; Zacher & Rudolph, 2021). Üniversite öğrencilerinde yapılan bir başka araştırmada ise yaygın olarak rapor edilen psikolojik etkilerin korku ve belirsizliğe tahammülsüzlük olduğu belirtilmektedir (Duman, 2020).

Uçkaç (2020) tarafından öğrenciler üzerine yapılan araştırma sonuçlarında, öğrencilerin COVID-19’un, ailesine, sevdiklerine bulaşmasından, ölmekten ve yakınlarının ölmesinden korku ve kaygı duyduğu görülmüştür. Oluşan bu kaygı ve korkunun öğrencilerin kariyer ve gelecek kaygısının önüne geçtiği gözlemlenmiştir. Çiçek ve arkadaşları (2020) tarafından yapılan araştırma

bulgularında ise, öğrencilerin COVID-19 salgını sebebiyle negatif duygular yaşadıkları, uykusuzluk, depresyon, iştahsızlık, aşırı stres, korku, endişe ve çabuk sinirlenme gibi duygu değişimleri yaşadıkları tespit edilmiştir. Öğretmenler üzerinde yapılan araştırmalarda da benzer sonuçların elde edildiği görülmektedir. Bu durum COVID-19'un psikolojik etkilerinin öğretmen ve öğrenciler için benzer özellikler taşıdığını göstermektedir.

COVID-19 salgınının eğitim hayatında oluşturduğu değişimin bir parçası olarak öğretmenler, işleriyle ilgili olarak önemli stres faktörleriyle karşı karşıya kalmıştır. COVID-19 pandemisi, uzaktan öğrenmeye çok ani bir geçişi, evden çalışma koşullarına uyum sağlamayı zorunlu hale getirdi (Collie, 2021). Öğretmenlerin bu süreçte yaşadıkları stresin nedeni; “yeni normal”de eğitim alanındaki değişikliğin çok kısa bir süre içinde meydana gelmesi ve dijital kaynakların kullanımı için yeterli eğitim imkânının olmamasıdır (Dietrich, 2020). Pandemiyle birlikte derslerin evde uzaktan eğitim ile yapılması iş-yaşam-aile dengesinin de bozulmasına sebep olmuştur. Öğretmenlerin iletişim amaçlı telefonlarını öğrenciler ile paylaşması, neredeyse günün her saati öğrencilere danışmanlık hizmeti vermek zorunda kalmalarına sebep olmuş ve bu durum öğretmenlerin daha fazla stres yaşamalarını tetiklemiştir. Kirchner, Ipsen, & Hansen’e (2021) göre, COVID-19 salgını öğretmenlerin işlerini zorlaştırdığı kadar yöneticilerin de işlerini zorlaştırmıştır. Bu yeni süreçte, yöneticilerin görev tanımlarına uzaktan yönetim, yeni öğrenme yöntemlerine liderlik etme, uzaktan sosyal etkileşim sağlama gibi zorlu sorumluluklar eklenmiştir.

COVID-19 Pandemisinin Türkiye’deki Eğitime Yansımaları

Pandeminin aniden ortaya çıkışı ve ardından okulların kapanması karşısında dünyanın dört bir yanındaki eğitimciler ve eğitim sistemleri bu yeni duruma uyum sağlamak için yoğun çaba sarf ettiler. COVID-19 pandemisi, pek çok ülkede eğitim sisteminde radikal değişikliklere yol açtı. Ulusal hükümetlerin günlük yaşamın çoğunu etkileyen kısıtlayıcı stratejiler getirmesiyle birlikte, öğrenme ve öğretme ortamları tüm paydaşların (öğrenciler, öğretmenler, yöneticiler, veliler, vb.) bir gecede bu değişime ayak uydurmasını gerektirdi. Ülkeler, acil bir ortamda etkili öğretme ve öğrenme sağlamak için eğitimde bilgi teknolojilerinin kullanımına daha fazla önem vermişlerdir. Bu bağlamda ülkeler eğitimde dijital dönüşüm ve uzaktan öğrenme, öğretme ve değerlendirme yaklaşımlarının uygulanması yönünde hızlı adımlar atmışlardır (Karakose, 2020; Sun, Tang, & Zuo, 2020).

Türkiye salgının başlangıcından itibaren aldığı tedbirler sonucunda Avrupa ülkelerine kıyasla COVID-19 vakalarıyla daha geç karşılaşmıştır. Ancak salgının kısa sürede kontrol altına alınamayacağı anlaşıldıktan sonra diğer ülkelerin bu virüsle mücadelede uyguladıkları yöntemler incelemeye alınmıştır (Telli-Yamamoto & Altun, 2020). Türkiye’de pandeminin öğretme-öğrenme sürecine etkisini azaltmaya yönelik tedbirler kapsamında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ilk ve orta öğretim kurumlarında yüz yüze eğitime ara verildiği 16 Mart 2020 tarihinde kamuoyuyla paylaşılmış; ardından 23 Mart 2020 tarihinde, uzaktan eğitim uygulamasına geçileceği ilan edilmiştir. Bu süreçte Milli Eğitim Bakanlığı ile Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu arasında iş birliği gerçekleştirildi. Nitekim bu iki kurumun iş birliği sonucunda üç farklı televizyon kanalı hizmete açılmıştır (Karakaya ve diğ., 2021).

Milli Eğitim Bakanlığı uzaktan eğitime geçişte derslerin çevrimiçi bir platform olan Eğitim Bilişim Ağı (EBA) üzerinden yürütülmesine karar vermiştir. EBA, MEB tarafından geliştirilen ve FATİH (Fırsatları Artırma Teknolojiyi İyileştirme Hareketi) projesi kapsamında hayata geçirilen dijital bir eğitim portalıdır (Bulduk & Yirci, 2018). Bu portalda, okul öncesi eğitimden lise düzeyine kadar eğitimin paydaşları için müfredata dayalı videolar, belgeler, e-kitaplar, testler, etkinlikler gibi çeşitli öğrenme materyalleri yer almaktadır. Bu sayede öğrenci, öğretmen ve veliler 5.000’den fazla kitaba ve diğer ders materyallerine EBA portalından ulaşabilmektedir. EBA aynı zamanda dinamik bir portaldır ve öğrencilere ve öğretmenlere çeşitli olanaklar sunmaktadır. Öğretmenler, EBA portalı üzerinden öğrencilere değerlendirme görevleri atayabilmektedir (Özer, 2020). EBA platformunun pandeminin çok öncesinde hayata geçirilmiş bir uygulama olması, Türkiye’ye COVID-19 nedeniyle zorunlu uzaktan eğitim sürecinde büyük bir avantaj sağlamıştır. EBA platformu, pandemi öncesi dönemde içerik, kullanım sıklığı ve materyal çeşitliliği açısından belirli sınırlılıklarına rağmen COVID-19 sürecinde çok stratejik bir görev ifa etmiş ve hak ettiği ilgiyi fazlasıyla görmüştür. Bu kapsamda EBA’nın eğitimde dijitalleşmede öncü bir rol üstelendiği ifade edilebilir.

Milli Eğitim Bakanlığı resmi web sitesindeki veriler incelendiğinde, EBA’nın, uzaktan eğitimin başladığı 23 Mart 2020’den 18 Haziran 2021 tarihine kadar, 23.769.308.322 kez ziyaret edildiği görülmektedir. Bu ziyaretçi trafiği, tüm eğitim içerikli siteler içerisinde EBA’yı üst sıralara taşıyan önemli bir göstergedir. Şekil 2’de, EBA kullanım istatistiklerine ilişkin bazı veriler sunulmuştur.

Şekil 2. EBA Kullanım istatistikleri (MEB, 2021)

Şekil 2’de görüldüğü üzere, 21 Eylül 2020 - 18 Haziran 2021 tarihleri arasında 12.873.739 öğrenci ve 1.005.980 öğretmen EBA’yı aktif bir şekilde kullanmıştır. Toplam canlı ders saati 300.122.722 olmuş ve bunların büyük çoğunluğunu ilkokul kademesindeki dersler oluşturmuştur. Yine 21 Eylül- 18 Haziran 2021 tarihleri arasında:

- 13 stüdyoda ders çekimleri yapıldı,
- Toplam 11.523 ders videosu ve 1.049 ders dışı etkinlik videosu hazırlandı,
- EBA Mobil uygulaması da Android cihazlar için 31M, iOS cihazlar için 3,1M indirilme sayısına ulaştı,
- Dezavantajlı öğrenciler için 15.352 EBA Destek Noktası kuruldu (cihaz ve internet erişimi için),
- 664.157 adet tablet bilgisayar dağıtımı yapıldı,
- 105.000 sınıf için webcam dağıtımı gerçekleştirildi (MEB, 2021).

Bahsedilen tüm bu uygulamalar, uzaktan eğitimin daha sağlıklı yürütülmesi adına gerçekleştirilerek bu süreci mümkün olan en sağlıklı bir şekilde yürütmek hedeflenmiştir. Milli Eğitim Bakanlığının bu kapsamda gerçekleştirdiği diğer faaliyetler arasında;

- Artan kullanım yoğunluğu nedeniyle EBA altyapısının güçlendirilmesi,
- Türkiye’deki telefon operatörleriyle işbirliği yapılarak öğrencilere EBA platformunda kullanabilecekleri 8GB ücretsiz internet erişim sağlanması,
- Lise giriş sınavı içeriğinin gözden geçirilerek öğrencilerin sınava kayıtlarının otomatik olarak yapılması,
- Uzaktan eğitimle, öğretmenlerin mesleki gelişiminin desteklenmesi amacıyla UNESCO ile işbirliği içinde öğretmenler için mesleki gelişim

programı hazırlanmıştır. Bu kapsamda farklı konulara odaklanan 17 program hazırlanmış ve öğretmenlere sunulmuştur (Özer, 2020).

COVID-19 salgını, eğitim konusunda karar verme yetkisini elinde bulunduran yöneticileri çok hızlı kararlar almaya zorlamıştır. Bu zor kararlardan birisi de, eğitim kurumlarında yüz yüze eğitime ara verilmesi olmuştur. Türkiye OECD ve Avrupa Birliği ülkeleri arasında eğitim kurumlarını en fazla süre kapalı tutan ülkeler arasında yer almaktadır. Salgın sadece karar vericileri değil, öğretmenleri de zor durumda bırakmıştır. Öğretmenler, kendilerini daha önce hiç tecrübe etmedikleri bir sürecin içinde bulmuşlardır. COVID-19 salgını sürecindeki, uzaktan eğitim ile ilgili tecrübe eksikliği, sık sık değişen kararların getirdiği planlama güçlükleri, öğrencilerle iletişimde yaşanan zorluklar, özel okullarda çalışan öğretmenlerin işlerini kaybetme tehlikesi gibi durumlar Türkiye'deki öğretmenlerin bu süreçte oldukça yıpranmasına sebep olmuştur (TEDMEM, 2020).

Pandemi döneminde Milli Eğitim Bakanlığının aldığı kararlar ve uygulamalar, öğrenme öğretme sürecinin devamlılığını sağlamaya yönelik önemli adımlar olarak görülmektedir. Ancak yine de tüm çabalara rağmen salgının getirdiği olağanüstü şartlar, tüm Türkiye'de internet altyapısının yetersizliğinden kaynaklı sorunlar, veli ve öğrencilerin sosyoekonomik koşullarından kaynaklı sorunlarla salgının seyrine bağlı gelişmeler nedeniyle uzaktan eğitimde sorunsuz bir sürecin yürütülebilmesi tam olarak mümkün olamamıştır.

COVID-19 Pandemisinin Türkiye'deki Yükseköğretime Etkileri

Toplu olarak yaşanan alanlarda virüsün çok hızlı bulaşıcı olması nedeniyle dünyanın dört bir yanındaki okullar ve üniversiteler yüz yüze eğitime ara vermek zorunda kalmıştır (Karakose, 2021b; Rajab, Gazal & Alkattan, 2020). Üniversitelerdeki öğrenci yoğunluğu ve bu öğrenci hareketliliğinin getirdiği temasın kesilmesi amacıyla zorunlu olarak bazı sert tedbirler hayata geçirilmiştir. Üniversite öğrencileri toplumsal hareketliliğe kaynaklık eden en dinamik yaş aralığında yer aldığından üniversitelerde yüz yüze eğitime ara verilmesi yerinde bir karar olarak değerlendirilebilir.

Türkiye, 129'u devlet, 78'i vakıf üniversitesi olmak üzere toplam 207 üniversite ve yaklaşık 8 milyon öğrenciyle, Avrupa Yükseköğretim Alanı'nda en büyük yükseköğretim öğrenci nüfusuna sahiptir (YÖK, 2021a). 11 Mart 2020'de Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak ilan edilen COVID-19, sadece Türkiye'deki üniversiteleri değil tüm dünyadaki üniversiteleri olumsuz bir

şekilde etkilemiştir. 16 Mart'ta Türkiye'deki üniversiteler yüz yüze öğretime ara vererek ivedi bir şekilde dijital çevrimiçi formatları kullanma çabası içine girmiştir (Saraç, 2021). Uzaktan eğitimin uygulanmasında; mevzuat, altyapı, insan kaynakları, içerik ve uygulama olmak üzere 5 temel alanın dikkate alındığı ifade edilmektedir (Dikmen & Bahçeci, 2021).

Türkiye’de artan vaka sayıları nedeniyle salgının tahmin edilenden daha uzun süreceği öngörülmüş ve YÖK 18 Mart 2020 tarihli kararla “örgün ön lisans, lisans ve lisansüstü programlarının teorik derslerinin uzaktan online eğitimle yürütülmesinde üniversitelere yetki devri” yapmıştır (Karadağ ve diğ., 2021). İlk vakanın tespit edildiği 11 Mart 2020’den itibaren YÖK tarafından çeşitli hususlardaki alınan bazı önemli kararlar aşağıda sıralanmıştır:

- Yükseköğretim Kurumları Sınavının ertelenmesi,
- YÖK dersleri platformunun açılması,
- Öğretmenlik uygulaması derslerinin çevrimiçi olarak düzenlenmesi,
- Uygulamalı eğitim gören öğrencilerin stajları,
- Öğrencilerin mezuniyeti,
- Öğrencilere ücretsiz 6 GB’lık uzaktan eğitime destek kotası sağlanması bu kararlar arasında yer almaktadır (Karadağ ve diğ., 2021).

Türkiye’de bünyesinde uzaktan eğitim merkezi bulunan üniversiteler, kendi mevcut alt yapılarını kullanarak eğitim-öğretim faaliyetlerine daha kolay devam etmişlerdir. Uzaktan Eğitim Birimi bulunmayan üniversitelere ise, bu alt yapıya sahip üniversitelerden destek sağlanması kararlaştırılmıştır (Dikmen & Bahçeci, 2021). Ayrıca Anadolu Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi’nin dijital ders içeriklerinin yer aldığı ve YÖK Dersleri Platformu (Yükseköğretim Kurumları Dersleri) adı verilen başka bir platformda yükseköğretim ders materyalleri de açık erişime sunulmuştur (YÖK, 2021b).

Pandemi sürecindeki uzaktan eğitimde üniversitelerin senkron (eş zamanlı) ya da asenkron (eş zamanlı olmayan) uzaktan öğretim yöntemlerini kullanabilecekleri belirtilmiştir. Altyapısı yetersiz olan üniversitelerin bu alanda ciddi sorunlar yaşama ihtimali ortaya çıkmıştır. Uzaktan eğitim sürecinin başlamasıyla birlikte üniversitelerin uzaktan eğitim birimlerinin iş yükü çok ciddi ölçüde artmıştır. Kullanılan uzaktan eğitim araçlarının öğretim elemanları ve öğrencilere tanıtılması amacıyla web sayfaları, dokümanlar ve eğitim videoları hazırlanmıştır. Bu konuda gerekli altyapının hazırlanması ve eğitim içeriklerinin hazırlanması çok kısa bir sürede gerçekleştirilmiştir (Durak, Çankaya & İzmirli, 2020).

Uzaktan online eğitimde, eğitim-öğretimin aksamaması adına atılan adımlar, üzerinde düşünülmesi gereken başka hususları da ortaya çıkarmıştır.

Bunların başında, uzaktan online eğitim sürecindeki ölçme ve değerlendirme konusu gelmektedir. Ölçme ve değerlendirmede kullanılan araçların geçerlik ve güvenilirlikleri ile ilgili sorunlar, süreç odaklı yaklaşımlar yerine sonuç odaklı yaklaşımların daha yaygın olması, veri gizliliğinin nasıl sağlanacağı konusundaki belirsizlikler önemli sorunlar arasında yer almaktadır (Bozkurt, 2020).

Üniversite öğrencilerinin sosyo-ekonomik düzeylerindeki farklılar, bulundukları coğrafi bölgelerde internete erişim imkânlarının kısıtlı olması uzaktan eğitim sürecinin sağlıklı yürütülmesinde eşitsizlikler oluşturmuştur. Durak, Çankaya & İzmirli (2020), öğrencilerin bilgisayarlarının olmaması ve internet bağlantısında sorunlar yaşamaları nedeniyle uzaktan eğitim online derslerini takip edemediklerini ve bu kapsamda üniversitelerin bir kısmında senkron olarak yapılan derslere katılım şartı aranmadığını belirtmektedir. Uzaktan online eğitim derslerine devam şartı arayan üniversitelerdeki öğrenciler için, özellikle canlı derslere devam durumunun takip edilmesi, internete erişim imkânları kısıtlı olan öğrencilerin bu derslerde akademik olarak başarısız olmalarına sebep olabilir.

Online uzaktan eğitimin sunduğu zaman ve mekândan bağımsız öğrenme imkanlarından dolayı öğrencilerin bu durumdan genel olarak memnun olduğu görülmekle birlikte bazı konularda sorunlar yaşadıkları da bilinmektedir. Örneğin, bu süreçte öğrenciler ders sorumlusu öğretim elemanlarından yeterli geribildirim alamadıklarını, kendilerini yeterince ifade edemediklerini, öğrendikleri konuları çabuk unuttuklarını belirtmektedir. Online eğitimler sırasında ortaya çıkan teknik sorunların (ses ve görüntü sorunları, bağlantının kesilmesi gibi) bu süreci olumsuz etkilediği ve iletişimde kopukluklar yaşandığı da dile getirilmektedir (Keskin & Özer, 2020). Buna benzer sorunların çözümü için sistemli bir tasarım ve geliştirme modelinin kullanılarak dikkatli bir eğitim tasarlanması yapılması gerektiği ifade edilmektedir. Bu tasarımda, çevrimiçi öğrenme ortamlarında “öğrenici destek sistemi” oluşturulması, sanal toplantılar ile ders dışı iletişimin güçlendirilmesi, ders öncesi hazırlıkların (izlenecek videolar, ders sonrası okuma listesi, ders sırasında kullanılacak oyunlar vb) yer alacağı bir dijital ekosistem oluşturulması gerektiğinden söz edilmektedir (Erkut, 2020).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma, COVID-19 pandemisinin meydana getirdiği olağanüstü şartlarda ortaya çıkan sosyoekonomik gelişmeler, pandeminin psikolojik etkileri ve pandemi koşullarının eğitime yansımalarını geniş bir perspektiften ele

alınmıştır. Salgının çok hızlı bir yayılım göstermesiyle birlikte alınan sert tedbirler, hem eğitim kurumlarını hem de eğitim çalışanlarını olumsuz etkilemiştir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın uzun bir süre önce hayata geçirdiği Eğitim Bilişim Ağı (EBA) ve TRT ile yapmış olduğu iş birliklerle bu zorlu süreci proaktif bir şekilde yönetmeye çalıştığı ve bu konuda önemli ölçüde başarılı olduğu söylenebilir. Bu kapsamda, Türkiye'deki ilk, orta ve lise düzeyindeki uzaktan online eğitim çalışmaları ağırlıklı olarak EBA platformu üzerinden yürütmüştür. Ancak okulların pandeminin seyrine göre açılıp kapanması, sık sık değiştirilen uygulamalar ile cihaz ve internet erişiminde karşılaşılan güçlükler, öğrencilerin derslere devam etmede isteksiz davranmaları uzaktan eğitim sürecine olumsuz etki etmiştir.

Yükseköğretimde ise, üniversitelerin uzaktan eğitim birimlerinin öncülüğünde bu süreci yönetmeleri talep edilmiştir. YÖK tarafından üniversitelere yetki devri yapılarak COVID-19 pandemisinin seyri ve ortaya çıkan gelişmeler karşısında daha özerk hareket etmeleri sağlanmıştır. YÖK dersleri platformunda, yükseköğretimdeki belirli ders materyalleri öğrencilere ücretsiz bir şekilde açık erişime açılmıştır. Sınavlar da dâhil olmak üzere, tüm eğitim-öğretim faaliyetleri uzaktan online eğitim araçlarıyla gerçekleştirilmiştir. Ancak Karadağ ve diğ. (2021) yaptığı bir araştırmanın sonuçları, COVID-19 pandemisi Türkiye'deki üniversitelerin uzaktan eğitim kapasitelerinin yetersiz olduğunu ortaya koymuştur. Türkiye'deki üniversiteler arasında, uzaktan online eğitim sürecinde kullanılacak donanım ve yazılım altyapısı/kapasitesi, insan kaynakları, içerik üretim kapasitesi, sınav alt yapıları/kapasitesi açısından önemli farklılıklar bulunmaktadır (Altınkurt & Karaköse, 2009; Yirci & Karaköse, 2010; Karaköse & Kocabaş, 2009; Karaköse ve diğ., 2009; Yirci ve diğ., 2016). Bu durum kuşkusuz tüm üniversitelerin herkes için nitelikli, adil ve eşit uzaktan eğitim imkânı sunmasına engel teşkil etmektedir.

Hem Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullardaki öğrenciler hem de üniversite öğrencileri için COVID-19 pandemisi döneminde ortaya çıkan en önemli sorunlardan birisinin, uzaktan online eğitim faaliyetlerine erişim imkânlarındaki sınırlılıkların olduğu söylenebilir. İnternet erişimi olmayan, bilgisayar, tablet veya cep telefonu olmadığı için uzaktan eğitimdeki dersleri takip edemeyen öğrenciler için, hem kamu ve özel sektörden hem de gönüllü bağışlardan gelen kaynaklarla çeşitli destekler verilmesine rağmen öğrenciler arasındaki dijital eşitsizlik tam anlamıyla giderilememiştir.

COVID-19 ile birlikte hızlı bir şekilde başlayan uzaktan online eğitim faaliyetlerinde eğitim-öğretim sürecinin bir bütün olarak ele alınması gerektiği ortaya çıkmıştır. Bu açıdan bakıldığında; iletişim, geri bildirim ve ölçme-

değerlendirme konuları da uzaktan online eğitimin bir parçası olarak yeniden tasarlanması gereken unsurlar arasında değerlendirilmektedir. İlgili alınıyazındaki araştırmaların sonuçları da, uzaktan online eğitim sürecinde iletişim konusunda önemli sorunlar yaşandığını ve ölçme-değerlendirme sürecinin sağlıklı, verimsiz bir şekilde yürütüldüğünü ortaya koymaktadır.

Uzaktan online eğitimde yaşanan olumsuzluklara rağmen pandemiyle birlikte ortaya çıkan “yeni normal”, eğitim sistemlerinde gerçek değişim ve dönüşümün yaşanması için bazı fırsatlar da sunmaktadır. Örneğin, dünya genelindeki eğitimciler, farklı öğretim yöntemlerinin uygulanması ve derslerde materyal kullanımı konusundaki bu hızlı değişime uyum sağlayabildiklerini göstermişlerdir. COVID-19 salgını döneminde, okullara yön veren geleneksel düzenlemelerin ve uygulana sınavların çoğu kaldırıldı ya da asgari düzeyde uygulandı (Zhao & Watterson, 2021). Uzaktan eğitimde dijital materyallerin ve araçların daha yoğun bir şekilde kullanılması, bu alandaki teknik bilgi ve becerilerin de yeniden gözden geçirilmesini zorunlu kılmıştır. Türkiye’de öğretmen, okul yöneticileri, öğretim elemanları hatta velilerin de eğitimde dijitalleşme konusunda önemli ilerleme kaydettiği vurgulanmaktadır. McKinsey (2020) tarafından hazırlanan bir raporda, dijitalleşme konusunda normal şartlarda uzun yıllar içinde elde edilebilecek kazanımların birçoğu, salgının ilk 8 haftasında elde edildiği vurgulanmaktadır. Eğitim sistemi içinde de, benzer şekilde çok hızlı bir ilerleme kaydedildiği görülmektedir. Pandemi döneminde, öğretmen ve öğrencilerin teknoloji kullanım becerileri, dijital yeterlikler ve kurumların uzaktan eğitim kapasiteleri daha önce hiç olmadığı kadar önemli hale geldi ve dijitalleşme alanında hızlı bir dönüşüm yaşandı (TEDMEM, 2020).

Gelinen son noktada, COVID-19 pandemisinin insan sağlığına olan etkileri azalsa da, pandemiyle birlikte hayatımıza giren birçok yeniliğin ve uygulamanın günlük yaşamda devam etmesi beklenmektedir. Bu noktadan hareketle, Erkut (2020) çevrimiçi öğrenme-öğretme araçlarının kullanımının yaygınlaşacağını, eğitim ortamlarında seyreltme uygulamalarının devam edeceğini, okullardaki destek personelinin sayısının ve öneminin artacağını, yurt odalarındaki kişi sayısının azalacağını vurgulamaktadır.

Bu çalışma kapsamında, *eğitim* liderleri, *politika yapıcılar* ve uygulayıcılar için geliştirilen öneriler şöyle sıralanabilir:

- Uzaktan online eğitimde, öğrenen-öğreten ilişkisinde sağlıklı iletişim kanalları oluşturulmalı, yüz yüze eğitimde olduğu gibi uzaktan danışma saatleri ayarlanmalıdır.

- COVID-19 pandemisi döneminde ortaya çıkan belirsizlik durumundan öğretmenlerin ve öğretim elemanlarının olumsuz etkilenmesini önlemek adına uzaktan online eğitim sürecindeki iş tanımları netleştirilmelidir.
- Üniversitelerin uzaktan eğitim birimlerinin altyapı ve destek personeli yönünden güçlendirilmesi sağlanmalıdır.
- Yeni yapılması planlanan okul veya yurt binaları için salgın koşulları da göz önüne alınarak tasarımlar yapılmalıdır.
- Salgın sonrası dönem için uygulanacak eğitim politikalarının (planlama, müfredat, eğitim-öğretim süreci boyutları öncelikli olarak ele alınmak üzere) katılımcı bir anlayışla oluşturulması için Milli Eğitim Şurası toplanmalıdır.
- COVID-19 pandemisinin oluşturduğu olumsuz psikolojik etkileri ortadan kaldırmak amacıyla tüm eğitim çalışanlarına kurumsal düzeyde online psikolojik destek hizmeti sunulmalıdır.
- Pandeminin eğitim çalışanları, öğrenciler ve veliler üzerindeki sosyal, ekonomik ve psikolojik etkilerinin daha derinlemesine incelenmesi için geniş örneklem gruplarıyla ampirik çalışmalar yapılmalı ve elde edilen bulgulara ışığında kapsayıcı-önleyici tedbirler geliştirilmelidir.

KAYNAKÇA / REFERENCES

- Ahmadi, A. A., Şirin, H., & Ergüder, T. (2020). Dünyada salgın tarihçesi. *Turkey Health Literacy Journal*, 1(2), 9-19.
- Altınkurt, Y., & Karaköse, T. (2009). İlköğretim okulu müdürlerinin etik liderlik davranışlarına ilişkin öğretmen görüşleri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24, 269- 280.
- Alp, Ş., & Ünal, S. (2020). Yeni koronavirüs (SARS-CoV-2) kaynaklı pandemi: gelişmeler ve güncel durum. *Flora Dergisi*, 25, 1-10. <https://doi.org/10.5578/flora.69574>
- Anderson, R. M., Heesterbeek, H., Klinkenberg, D., & Hollingsworth, T. D. (2020). How will country-based mitigation measures influence the course of the COVID19 epidemic? *The Lancet*, 395(10228), 931- 934. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30567-5](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30567-5)
- Balaman, F, Hanbay Tiryaki, S. (2021). The opinions of teachers about compulsory distance education due to corona virus (COVID-19). *Journal of the Human and Social Science Researches*, 10(1), 52-84.

- Balcı, A. (2020). Covid-19 özelinde salgınların eğitime etkileri. *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi: Kuram ve Uygulama*, 3(3), 75-85.
- Baloch, S., Baloch, M. A., Zheng, T., & Pei, X. (2020). The coronavirus disease 2019 (COVID-19) pandemic. *The Tohoku Journal of Experimental Medicine*, 250(4), 271-278. <https://doi.org/10.1620/tjem.250.271>
- Bhusal, M. K. (2020). The world after COVID-19: An opportunity for a new beginning. *International Journal of Scientific and Research Publications*, 10 (5), 735-741. <https://doi.org/10.29322/IJSRP.10.05.2020.p10185>
- Birinci, M., & Bulut, T. (2020). Covid-19'un sosyo-ekonomik yönden dezavantajlı gruplar üzerindeki etkileri: sosyal hizmet bakış açısından bir değerlendirme. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 4(1), 62-68.
- Bojdani, E., Rajagopalan, A., Chen, A., Gearin, P., Olcott, W., Shankar, V., ... & DeLisi, L. E. (2020). COVID-19 pandemic: Impact on psychiatric care in the United States, A review. *Psychiatry research*, 113069. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113069>
- Bozkurt, A. (2020). Koronavirüs (Covid-19) pandemi süreci ve pandemi sonrası dünyada eğitime yönelik değerlendirmeler: Yeni normal ve yeni eğitim paradigması. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 112-142.
- Budak, F., & Korkmaz, Ş. (2020). COVID-19 pandemi sürecine yönelik genel bir değerlendirme: Türkiye örneği. *Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi*, (1), 62-79.
- Bulduk, E. & Yirci, R. (2018). Eğitim bilişim ağı (Eba) üzerine yönetici, öğretmen, öğrenci görüşlerinin incelenmesi. 5. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Sempozyumu*, 25-26-27 Ekim 2018, Alanya, Türkiye.
- Cahapay, M. B. (2020). Rethinking education in the new normal post-COVID-19 era: A curriculum studies perspective. *Aquademia*, 4(2), ep20018.
- Can, E. (2020). Koronavirüs (Covid-19) pandemisi ve pedagojik yansımaları: Türkiye'de açık ve uzaktan eğitim uygulamaları. *AUAd*, 6(2), 11-53.
- Cinel, E. A. (2020). Covid-19'un küresel makroekonomik etkileri ve beklentiler. *Politik Ekonomik Kuram*, 4(1), 124-140.

- Collie, R. J. (2021). Covid-19 and teachers' somatic burden, stress, and emotional exhaustion: Examining the role of principal leadership and workplace buoyancy. *AERA Open*, 7(1), 1-15. <https://doi.org/10.1177/2332858420986187>
- Çetin, C., & Anuk, Ö. (2020). COVID-19 pandemi sürecinde yalnızlık ve psikolojik dayanıklılık: Bir kamu üniversitesi öğrencileri örnekleme. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 170-189.
- Çiçek, İ, Tanhan, A, Tanrıverdi, S . (2020). COVID-19 ve eğitim. *Milli Eğitim Dergisi, Salgın Sürecinde Türkiye'de ve Dünyada Eğitim*, 1091-1104. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.787736>
- Dietrich N, Kentheswaran K, Ahmadi A, et al. (2020). Attempts, successes, and failures of distance learning in the time of COVID-19. *J Chem Educ*, 97(9), 2448-2457. <https://doi.org/10.1021/acs.jchemed.0c00717>
- Dikmen, S., & Bahçeci, F. (2020). Covid-19 pandemisi sürecinde yükseköğretim kurumlarının uzaktan eğitime yönelik stratejileri: Fırat Üniversitesi örneği. *Turkish Journal of Educational Studies*, 7(2), 78-98.
- DSO (2021). *Covid-19 Pandemisine ilişkin Güncel Veriler*. <https://covid19.who.int/table> Erişim tarihi: 28.06.2021.
- Duman, N. (2020). Üniversite öğrencilerinde COVID-19 korkusu ve belirsizliğe tahammülsüzlük. *The Journal of Social Science*, 4(8), 426-437.
- Durak, G., Çankaya, S., & İzmirli, S. (2020). COVID-19 pandemi döneminde Türkiye'deki üniversitelerin uzaktan eğitim sistemlerinin incelenmesi. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 14(1), 787-809.
- Dündar, N. (2020). Küresel salgınların makroekonomik etkileri üzerine bir araştırma. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(52), 837-852.
- Elemo, A.S., Ahmed, A.H., Kara, E. & Zerkeshi, M.A (2021). The fear of COVID-19 and flourishing: assessing the mediating role of sense of control in international students. *Int J Ment Health Addiction* (2021). <https://doi.org/10.1007/s11469-021-00522-1>
- Erkut, E. (2020). Covid-19 sonrası yükseköğretim. *Yükseköğretim Dergisi*, 10(2), 125–133. <https://doi.org/10.2399/yod.20.002>

- Eroğlu, E. (2020). Covid-19'un ekonomik etkilerinin ve pandemiyle mücadele sürecinde alınan ekonomik tedbirlerin değerlendirilmesi, *International Journal of Public Finance*, 5(2), 211-236
- Eti, İ. & Karaduman, B. (2020). COVID-19 pandemisi sürecinin öğretmen adaylarının mesleki yeterlikleri açısından incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 635-656. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.787238>
- Görgülü-Arı, A. & Hayır-Kanat. M. (2020). Covid-19 (Koronavirüs) üzerine öğretmen adaylarının görüşleri. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Salgın Hastalıklar Özel Sayısı*, 459-492
- Güney, O. I., & Sangün, L. (2021). How COVID-19 affects individuals' food consumption behaviour: a consumer survey on attitudes and habits in Turkey. *British Food Journal*. <https://doi.org/10.1108/BFJ-10-2020-0949>
- Güngörer, F. (2020). COVID-19'un toplumsal kurumlara etkisi. *Van YYÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Salgın Hastalıklar Özel Sayısı*, 393-427.
- Güven, H. (2020). COVID-19 pandemik krizi sürecinde e-ticarete meydana gelen değişimler. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 251-268.
- Joffe, A. R. (2021). COVID-19: Rethinking the lockdown groupthink. *Frontiers in public health*, 9, 98. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2021.625778>
- Karadağ, E., & Yücel, C. (2020). Yeni tip Koronavirüs pandemisi döneminde üniversitelerde uzaktan eğitim: Lisans öğrencileri kapsamında bir değerlendirme çalışması. *Yükseköğretim Dergisi*, 10(2), 181–192. <https://doi.org/10.2399/yod.20.730688>
- Karadağ, E., Çiftçi, S. K., Gök, R.; Su, A.; Ergin-Kocatürk, H.; & Çiftçi, S. (2021).Covid-19 pandemisi sürecince üniversitelerin uzaktan eğitim kapasiteleri. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 8-22.
- Karakaya, F., Adigüzel, M., Üçüncü, G., Çimen, O., & Yılmaz, M. (2020). Teachers' views towards the effects of Covid-19 pandemic in the education process in Turkey. *Participatory Educational Research*, 8(2), 17-30.
- Karaköse, T., & Kocabaş, İ. (2009). An investigation of ethical culture in educational organizations. *African Journal of Business Management*, 3(10), 504-510

- Karaköse, T., Altınkurt, Y., & Yılmaz, K. (1–3 Ekim 2009). Örgütsel adaletin öğretmenlerin iş doyumu üzerindeki etkileri. *Uluslararası 5. Balkan Eğitim ve Bilim Kongresi Bildiri Kitabı*. Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Edirne.
- Karakose, T. (2020). Global Education in the shadow of the novel coronavirus: Reflections on the impact of COVID-19 outbreak on education systems. *Educational Process: International Journal*, 9(4), 201-204. <http://dx.doi.org/10.22521/edupij.2020.94.1>
- Karakose, T. (2021a). Emergency remote teaching due to COVID-19 pandemic and potential risks for socioeconomically disadvantaged students in higher education. *Educational Process: International Journal*, 10(3). <https://dx.doi.org/10.22521/edupij.2021.103.4>
- Karakose, T. (2021b). The impact of the COVID-19 epidemic on higher education: Opportunities and implications for policy and practice. *Educational Process: International Journal*, 10(1), 7-12. <http://dx.doi.org/10.22521/edupij.2021.101.1>
- Karakose, T., & Malkoc, N. (2021a). Behavioral and interpersonal effects of the COVID-19 epidemic on frontline physicians working in Emergency Departments (EDs) and Intensive Care Units (ICUs). *Acta Medica Mediterranea*, 37, 437-444. https://doi.org/10.19193/0393-6384_2021_1_68
- Karakose, T., & Malkoc, N. (2021b). Psychological impact of the COVID-19 pandemic on medical doctors in Turkey. *Social Behavior and Personality: an International Journal*, 49(1). <https://doi.org/10.2224/sbp.9890>
- Karakose, T., & Demirkol, M. (2021). Exploring the emerging COVID-19 research trends and current status in the field of education: a bibliometric analysis and knowledge mapping. *Educational Process: International Journal*, 10(2), 7-27. <https://dx.doi.org/10.22521/edupij.2021.102.1>
- Karakose, T., Yirci, R., Basyigit, H., & Kucukcakil, A. (2021). Investigation of associations between the effects of COVID-19 fear on school administrators and nutrition and problematic eating behaviors. *Progress in Nutrition*, 23(2). <https://doi.org/10.23751/pn.v23i2.11656>
- Karakaş, M. (2020). Covid-19 Salgınının çok boyutlu sosyolojisi ve yeni normal meselesi. *İstanbul University Journal of Sociology*, 40(1), 541-573.

- Karataş, Z. (2020). COVID-19 Pandemisinin toplumsal etkileri, değişim ve güçlenme. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 3-17.
- Keskin, M., & Özer-Kaya, D. (2020). COVID-19 sürecinde öğrencilerin web tabanlı uzaktan eğitime yönelik geri bildirimlerinin değerlendirilmesi. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2), 59-67.
- Kim, H. S. (2021). Beyond doubt and uncertainty: Religious education for a Post-COVID-19 world. *Religious Education*, 1-22. <https://doi.org/10.1080/00344087.2021.1873662>
- Kirchner, K., Ipsen, C., & Hansen, J. P. (2021). COVID-19 leadership challenges in knowledge work. *Knowledge Management Research & Practice*, 1-8. <https://doi.org/10.1080/14778238.2021.1877579>
- Leung, N. H. (2021). Transmissibility and transmission of respiratory viruses. *Nature Reviews Microbiology*, 1-18. <https://doi.org/10.1038/s41579-021-00535-6>
- MEB (2021) Uzaktan eğitim istatistikleri. <https://yegitek.meb.gov.tr/www/sayilarla-uzaktan-egitim/icerik/3237>, Erişim tarihi: 28.06.2021
- Özer, M. (2020). Educational policy actions by the ministry of national education in the times of COVID-19 pandemic in Turkey. *Kastamonu Education Journal*, 28(3), 1124- 1129. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.722280>
- Özdemir, T. Y., Karaköse, T., Uygun, H., & Yirci, R. (2016). Educational employees' perceptions regarding changes in educational organizations. *Revista de Cercetare si Interventie Sociala*, 53, 288-303.
- Özkoçak, V., Koç, F. ve Gültekin, T. (2020). Pandemilere antropolojik bakış: Koronavirüs (Covid-19) örneği. *Turkish Studies*, 15 (2), 1183-1195
- Öztürk, İ., Akalın, S., Özgüner, İ. & Şakiroğlu, M. (2020). Covid-19 salgınının ve karantinanın psikolojik etkileri. *Turkish Studies*, 15(4), 885-903. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44885>.
- Paules, C.I, Marston, H.D., Fauci A.S. (2020). Coronavirus infections – more than just the common cold. *Jama*, 323(8), 707-708. <https://doi.org/10.1001/jama.2020.0757>
- Pündük, Z. (2020). COVID-19 salgını, küresel trendler, fiziksel hareketsizlik ve sedanter davranışı etkiler mi?. *Türkiye Klinikleri Spor Bilimleri*, 12(2). 241-246. <https://doi.org/10.5336/sportsci.2020-76411>

- Sarı, E. & Sarı, B. (2020). Kriz zamanlarında eğitim yönetimi: Covid-19 örneği. *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi: Kuram ve Uygulama*, 3(2), 49-63.
- Saraç, Y. (2021). The impact of online education during COVID-19 Pandemic in Turkish higher education. <https://www.aa.com.tr/en/analysis/analysis-the-impact-of-online-education-during-covid-19-pandemic-in-turkish-higher-education/2163525>, Erişim Tarihi: 22.06.2021.
- Shen, H., Fu, M., Pan, H., Yu, Z., & Chen, Y. (2020). The impact of the COVID-19 pandemic on firm performance. *Emerging Markets Finance and Trade*, 56(10), 2213-2230. <https://doi.org/10.1080/1540496X.2020.1785863>
- Siche, R. (2020). What is the impact of COVID-19 disease on agriculture? *Scientia Agropecuaria*, 11(1), 3-6. <http://orcid.org/0000-0003-3500-4928>
- Sun, L., Tang, Y., & Zuo, W. (2020). Coronavirus pushes education online. *Nature Materials*, 19(6), 687-687. <https://doi.org/10.1038/s41563-020-0678-8>.
- Şanlı, O. (2020). Keynesyen model bağlamında Covid-19 pandemisinin küresel ekonomiye muhtemel etkileri abd ve çin ekonomileri üzerine bir araştırma. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 597-634.
- Talidong, K. J. B., & Toquero, C. M. D. (2020). Philippine teachers' practices to deal with anxiety amid COVID-19. *Journal of Loss and Trauma*, 25(6-7), 573-579. <https://doi.org/10.1080/15325024.2020.1759225>
- TC. Sağlık Bakanlığı (2020). COVID-19 (SARS-Cov-2 enfeksiyonu) <https://covid19.saglik.gov.tr/Eklenti/39551/0/covid-19rehberigenelbilgilerepidemiyolojivetanipdf.pdf>, Erişim Tarihi: 11.06.2021
- TEDMEM (2020). 2020 Eğitim Değerlendirme Raporu. <https://tedmem.org/download/2020-egitim-degerlendirme-raporu?wpdmdl=3644&refresh=60dbc5b82eef11625015736>, Erişim Tarihi: 25.06.2021
- Tee, M.L., Tee, C.A, Anlacan, J. P., Aligam, K.K., Reyes, P.W., Kuruchittham, V., & Ho, R.C. (2020). Psychological impact of Covid-19 pandemic in the Philippines, *Journal of Affective Disorders*, <https://doi.org/10.1016/j.jad.2020.08.043>

- Telli-Yamamoto, G. & Altun, D. (2020). Coronavirüs ve çevrimiçi (online) eğitimin önlenemeyen yükselişi. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 25-34.
- Tengilimoğlu, D., Zekioğlu, A., Tosun, N., Işık, O., & Tengilimoğlu, O. (2021). Impacts of COVID-19 pandemic period on depression, anxiety and stress levels of the healthcare employees in Turkey. *Legal Medicine*, 48, 101811.
- Tung, N. T., Cheng, P. C., Chi, K. H., Hsiao, T. C., Jones, T., BéruBé, K., ... & Chuang, H. C. (2021). Particulate matter and SARS-CoV-2: a possible model of COVID-19 transmission. *Science of The Total Environment*, 750, 141532. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2020.141532>
- Uçkaç, K. (2020). Sağlık meslek lisesi öğrencilerinde Covid-19 pandemi sürecine bağlı uzaktan eğitimin öğrenci duygu ve davranışları üzerindeki etkileri. *Sağlık Bilimlerinde Eğitim Dergisi*, 3(1), 34-44.
- Unal, M & Irez, T. (2021). Covid-19 disease, self-isolation and physical inactivity. *Int J Sports Exerc Med*, 7(184). <https://doi.org/10.23937/2469-5718/1510184>
- Üste, A. N., & Odabaş, A. (2021). İnsani güvenlik bağlamında COVID-19 pandemisi. *Bilim ve İnovatif Teknolojiler Dergisi, Özel Sayı Küresel Siyaset: Türkiye'den Bakış*, 102-117. <https://doi.org/10.30546/2616-4418.bitd.2021.102>
- Ticaret Bakanlığı (2021). COVID 19'un etkileri, <https://www.eticaret.gov.tr/istatistikler>, Erişim tarihi: 25.06.2021
- Yirci, R., & Karaköse, T. (2010). Democratic education policy and Turkish education system. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 9, 1330–1334. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.12.329>
- Yirci, R., Karaköse, T., Uygün, H., & Özdemir, T. Y. (2016). Turkish adaptation of the Mentorship Effectiveness Scale: A validity and reliability study. *Eurasia Journal of Mathematics, Science & Technology Education*, 12(4), 821-832. <https://doi.org/10.12973/eurasia.2016.1440a>
- YÖK. (2021a). YÖK İstatistikleri, <https://istatistik.yok.gov.tr/>, Erişim tarihi: 20.06.2021
- YÖK.(2021b). YÖK Dersleri. <https://yokdersleri.yok.gov.tr/>, Erişim tarihi: 20.06.2021

- Zacher, H., & Rudolph, C. W. (2021). Individual differences and changes in subjective wellbeing during the early stages of the COVID-19 pandemic. *American Psychologist*, 76(1), 50-62. <http://dx.doi.org/10.1037/amp0000702>
- Zhao, Y. & Watterston, J. (2021). The changes we need: Education post COVID-19. *J Educ Change* 22, 3-12. <https://doi.org/10.1007/s10833-021-09417-3>

EXTENDED ABSTRACT

Purpose: The global education sector has been one of the areas where the uncertainty caused by COVID-19 is felt the most. The aim of this study is to analyze the new situation that emerged in the COVID-19 process in the context of national and international literature in Turkey and to examine the socioeconomic and other effects of the COVID-19 pandemic from an educational perspective. In this context, the regulations made by the Ministry of National Education and the Council of Higher Education are examined under a separate heading.

Method: The study was designed in the descriptive survey model and was carried out with the literature review method. In this context, the literature was examined in detail. The articles published in the journals that indexed in TR INDEX (ULAKBIM), ISI (Web of Science) or ERIC database was selected in the light of the purpose of the study. Comments and analyzes were made based on the studies examined. Within the framework of the main purpose of the research, suggestions have been tried to be developed to reduce the effects of the epidemic on the Turkish National Education system.

Results: With the rapid spread of the epidemic, the drastic measures taken adversely affected both educational institutions and education staff. It can be said that the Ministry of National Education is trying to proactively manage this difficult process with the cooperation it has made with the Education Informatics Network (EBA) and TRT, which has been implemented a long time ago, and it has been significantly successful in this regard. In this context, distance online education studies at primary, secondary and high school levels in Turkey were mainly carried out through the EBA platform.

In higher education, universities were requested to manage this process under the leadership of distance education units. By transferring authority to universities by YÖK, it was ensured that they act more autonomously in the face of the course of the COVID-19 pandemic and emerging developments. On the YÖK courses

platform, certain course materials in higher education are open to students free of charge. All educational activities, including exams, were carried out with distance online education tools.

It can be said that one of the most important problems that arise during the COVID-19 pandemic period, for both students in schools affiliated to the Ministry of National Education and university students, is the limitations in accessing distance online education activities. Although various supports are provided with resources from both the public and private sectors and voluntary donations for students who cannot follow the courses in distance education because they do not have internet access, computers, tablets or mobile phones.

Conclusion and Discussion: At the last point, although the effects of the COVID-19 pandemic on human health have decreased, it is expected that many innovations and applications that have entered our lives with the pandemic will continue in daily life. From this point of view, Erkut (2020) emphasizes that the use of online learning-teaching tools will become widespread, dilution practices will continue in educational environments, the number and importance of support personnel in schools will increase, and the number of people in dormitories will decrease.

Within the scope of this study, the recommendations developed for educational leaders, policy makers and practitioners can be listed as follows:

- In distance online education, healthy communication channels should be established in the learner-teacher relationship, and distance consultation hours should be arranged as in face-to-face education.
- Job descriptions in the distance online education process should be clarified in order to prevent teachers and instructors from being adversely affected by the uncertainty that emerged during the COVID-19 pandemic period.
- The distance education units of universities should be strengthened in terms of infrastructure and support personnel.
- Designs should be made for the newly planned school or dormitory buildings, taking into account the epidemic conditions.
- The National Education Council should be convened in order to formulate the education policies to be implemented for the post-pandemic period (with priority in planning, curriculum, education-teaching process dimensions) with a participatory approach.
- In order to eliminate the negative psychological effects of the COVID-19 pandemic, online psychological support service should be provided to all education employees at corporate level.